

משה חיים פלח

בשיטת רש"י בגדר דין דופן עקומה

דיינינו להו כסכך הרי הן מופלגין ד' טפחים מן הדפנות ולית להו ג' דפנות [ויעוין בראב"ה (ס) דמתבאר צ' דרכים צזה ונת' במקור"א].

ג) בגמ' (יד ב) הפכן על זידיהן רב הונא אמר פסולה ורב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי כשרה כו' לימא מסייע ליה כו' נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים אף על פי שלא הכניס לתוכה אלא שלשה טפחים פסולה היכי דמי לאו כגון שהפכן על זידיהם, לא הכא במאי עסקינן כגון דאנחה אפומא דמטללתא דעיל תלתא לגיו ואפיק חד לבר דהוה ליה פסל היוצא מן הסוכה וכל פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה, ועמדו הראשונים דאמאי מיפסלה כל הסוכה ע"י הך נסר, ותיירא דמיירי בסוכה קטנה או דלאו דוקא פסולה אלא דפוסל שלא לישן תחתיו, אך רש"י שם סתם ולא פירש.

ויעו"ש ברש"י דביאר תי' הגמ' וז"ל אפומא דמטללתא אלל רוח רביעי שאין שם דופן דלפקיה מיניה על ידי דופן עקומה, דהא אין כאן דופן אלא פתח, ואף על גב דלא עייליה כוליה לתוך חלל דפנות הזדדים פסול דהוה טפח דאצראי מיחשב נמי כי סוכה, דאילו סכך כשר הוה מותר לישן שם כו' עכ"ל, ועמדו האחרו' דמבואר מרש"י דאילו היה במקום דופן היה מתכשר ע"י דין דופן עקומה, וז"ל טובא דמה ענין דופן עקומה לכאן [ובעיקר הדבר דהויה מהניא דופן לאכשורי זידדו האחרו' לבאר דאף אי מיירי בסוכה קטנה, מ"מ ע"י הדופן נידון כנסר ג' טפחים דכשר, וכ"ש אי מיירי בסוכה גדולה והנידון לענין לישן תחתיו, דע"י הפסק הדופן נמלא דליכא בסוכה אלא ג' טפחים וממילא שרי לישן תחתיו, אך לב' הדרכים אינו ענין לדינא דדופן עקומה, ונדחקו האחרו' דרש"י לאו דוקא נקט ואין כוונתו לדינא דדופן עקומה, אך הוא דחוק טובא].

ד) בגמ' (יז א) ואי אשמעינן הני תרתי משום דסככן סכך כשר הוא אצל סוכה גדולה שהקיפיה בדבר שאין מסככין בו דסככה סכך פסול הוא אימא לא זריכא, ותמה הריטב"א שם דלענין סברת דופן עקומה מאי נפק"מ אי הוי מין סכך פסול או מין סכך כשר אלא דפסול משום תעשה ולא מן העשוי יעו"ש.

וזראה צביאור שיטת רש"י, דהנה בעיקר דינא דסכך פסול פוסל בארבעה, שיטת רוב הראשונים דהיינו דוקא היכא דהוא מהלך על פני כל הסוכה, דע"ז הרי הוא חולק את

א) בשיטת רש"י מצינו לכאורה שיטה מחודשת בגדר דין דופן עקומה, דהנה לשון רש"י בסוגין רואין אותה כאילו הוא מן הדופן, ונעקם הדופן עד כאן, ואין כאן סכך פסול אלא דופן עכ"ל, וז"ל אמאי הוצרך רש"י להוסיף ד' אין כאן סכך פסול? והא לכאורה עיקר הדין דחשיב חלק מן הדופן וממילא הך דופן סמוכה לסכך הכשר וכדסיים רש"י באמת ומחוזר לסכך כשר.

וכן לשון רש"י בכ"ד, יעוין בלשון רש"י (יד א) כגון שנתנו מן הזד דאמרינן דופן עקומה ולא חשיב סכך למיפסלה עכ"ל, ולקמן (טו א ד"ה ר"מ) דדופן עקומה אמרינן עד הפסלים 'ומפקינן להו לנסרים מן הסוכה' עכ"ל ולשון הראב"ה (סי' תרכא) 'מפקינן לנסרים מתורת סוכה', ולקמן (יז א ד"ה פסולה) דדופן עקומה 'מוציא את הפסול מן הסוכה' ושם (ד"ה אס יש) רואין תקרת הבית כאילו היא הדופן שנעקם למעלה, ו'אין כאן סכך פסול' לפסול הסוכה עכ"ל, ושם (ד"ה דרב) דאמרינן דופן הוא 'ולא סכך ואין כאן פסול' כו' לבטלן על ידי עקימת דופן כו' עכ"ל, ונראה מלשון רש"י, דיסוד דין דופן עקומה ל"ה לקרב הדופן אל הסכך, אלא להפקיע מן הסכך הפסול שם סכך, וגדר הדברים לריך ציבור.

ב) ולקמן (יח א) מודה רבי מאיר שאם יש צין נסר לנסר כמלא נסר שמניח פסל ציניהם וכשרה בשלמא למאן דאמר צין באמצע צין מן הזד בארבע אמות משום הכי כשרה אלא למאן דאמר באמצע בארבעה אמאי כשרה אמר רב הונא ברביה דרב יהושע הכא בסוכה דלא הויה אלא שמנה מזומצמות עסקינן ויהיב נסר ופסל ונסר ופסל ונסר ופסל מהאי גיסא ונסר ופסל ונסר ופסל ונסר ופסל מהאי גיסא דהווי להו שני פסלין באמצע ואיכא הכשר סוכה באמצע, ויעו"ש ברש"י דכתב וז"ל הלכך כשרה על ידי אותן שני פסלים, ותחת הנסרים לא יישן, והסוכה אינה נפסלת בהן, דאמרינן דופן עקומה עד הפסלים האמצעים עכ"ל.

ועמדו האחרו' דמשמע דדוקא תחת הנסרים דהווי סכך פסול לא יישן (וכדתנן להדיא יד א ובלבד שלא יישן תחתיו) אך תחת הפסלים מצי לישן, וז"ל דממ"י, אי נימא דס"ל לרש"י דבכל דופן עקומה מצי לישן אף תחת הדופן (וכשיטת י"א בראב"ה סי' תרכט) אמאי לא יישן תחת הנסרים, ואי ס"ל כשיטת ש"ר דא"א לישן תחת דופן עקומה, היאך יישן תחת הפסלים, והרי אי

לנסרים כדופן ושוב אינן פוסלין את הסוכה, מעתה מני ליטן תחת הפסלים, דכיון דאיכא שיעור סוכה במקום אחד, אף הנך פסלים הוו חלק מן הסוכה [ולא אמרינן דאי הנסרים נידונים כדופן ממילא אף הפסלים נידונים כדופן, ד"ל דשפיר מפלגינן דהנסרים נידונים כדופן והפסלים נידונים כסכך, ולא חשיב כתרתי דסתרי, אולם היינו דוקא למשנ"ת דכל מה דבעינן לדין דופן עקומה היינו להפקיע מהסכך הפסול שם סכך, אך אי יסוד הדין משום דליכא צירוף בין הסכך הכשר לדפנות, אף דדיינינן לפסל עצמו כסכך, ע"כ הוא מופלג מן הדפנות].

וכן יש לבאר הא דס"ד לאיפלוגי צדי דופן עקומה בין סכך פסול ממש לסכך כשר, כיון דיסוד הדין דהסכך הפסול פוסל את כל הסוכה.

ומעתה מבוארת היטב סוגיא דלקמן (י"ד ז) ודברי רש"י התם, דלעולם מייירי בסוכה גדולה, ואעפ"כ כל הסוכה כולה פסולה מכח הך נסר, דסכך פסול פוסל בארבעה אף היכא דאינו מחלק את הסוכה, ומ"מ אילו היה סמוך לדופן, הוי מכשרינן ליה מכה דין דופן עקומה, כיון דהוי דיינינן ליה כחלק מן הדופן ולא חשבינן ליה כסכך פסול כלל, אך כיון דקאי אפומא דמטללתא דליכא התם דופן, ל"ש לדונו כחלק מן הדופן, וע"כ סכך פסול הוא, וממילא הרי הוא פוסל את כל הסוכה.

אלא דאכתי צריך ביאור סוגיא דלקמן (י"ז ז) דאמרינן להדיא שיעור משום הפלגה מה לי איתפלג בסכך פסול כו' ומבואר לכאן דגדר הדין משום דליכא דפנות, וכן פירש רש"י גופיה שם להדיא וז"ל בכל מקום חשובין ארבעה טפחים להיות מקום חשוב לעצמו אתם אומרים שאף זה מקום הוא לעצמו וחויץ בסוכה זו לעשותה כשמים ואין דפנות להם כו' עכ"ל (ויעו"ש בריב"ז).

ונראה דהא התם רבה פריך לרבנן דבי רב דכיון דלדידהו סכך פסול פוסל בארבעה אמאי אין מטטרף עם אויר כיון דתרוויהו משום הפלגה, משא"כ לדידהו דסכך פסול אף באמצע אינו פוסל אלא בארבע אמות (ולאו משום דופן עקומה) ניחא דכיון דלאו משום הפלגה הוא לא שוו שיעורייהו, והנה רבנן דבי רב לא אהדרו ליה אהך קושיא (ויעו"ש בריב"ז א).

ונראה דס"ל לרש"י דאף דרבה הוי סבר דטעמייהו משום הפלגה הוא, היינו משום דעי"ז תו ליכא ג' דפנות, ולהכי פריך להו דליטטרף עם אויר, אך אינהו דלא חשו לזה היינו משום דסברי דטעמא לאו משום הפלגה הוא, דלעולם אף ביותר מד' טפחים אכתי מטטרף הסכך הכשר לדפנות ע"י הסכך הפסול, דדוקא אויר עביד הפלגה, אלא ע"כ טעמא דסכך פסול פוסל בארבעה היינו משום דהסכך הפסול עביד פסול בכל הסוכה וכדנתבאר.

הסוכה ונמצא דלית לה ג' דפנות וכן מבואר לכאן בסוגיא דלקמן (י"ז ז) משום הפלגה מה לי איתפלג בסכך פסול כו'.

אולם בספר המכתם (י"ז א) כתב וז"ל יש שסוברין לומר שאויר הפוסל בשלשה וסכך פסול הפוסל בארבעה הוא אפילו שלשה על שלשה לצד באויר או ארבעה על ארבעה בסכך פסול, אף על פי שאין כל אותן השלשה על שלשה של אויר או כל אותן הארבעה של סכך פסול על פני כל אורך הסוכה או על פני רחבה עכ"ל וכ"כ המאירי (י"ז ז) בשם יש אומרים וז"ל זה שביארנו באויר שפוסל בשלשה וסכך פסול באמצע בארבעה יש אומרים שלשה על שלשה וארבע על ארבעה אף על פי שאינו חולק את הסוכה על פני כל ארכה ואף על פי שאמרו בסוגיא זו מה לי איתפלג בסכך פסול מה לי איתפלג בסכך פסול ואויר ולשון איתפלג מוכיח שחולק את הסוכה לשנים אפשר שעל שם השלשה או הארבעה שהוא חולק אומר בהם לשון חלוקה ויש חולקין כו' עכ"ל [והמכתם שם דחה הך שיטה וז"ל ודעת זה בטל במיעוט, כי רוב החכמים דעתם לומר שאין האויר פוסל בשלשה ולא סכך פסול פוסל בארבעה אלא אם כן נמשך אותו הפסול על פני כל אורך הסוכה או על פני כל רחבה. וסמך לדבר מלשון הגמרא שאמר לדידכו דאמריתו משום הפלגה מה לי איתפלג בסכך פסול מה לי איתפלג בסכך פסול ואויר, וודאי אין לשון איתפלג נופל אלא אם כן חולק הסוכה לשנים, כלומר שעובר הפסול על פני כולה ונמצאת שהיא נחלקת לשנים עכ"ל].

וגדר הדברים נראה דדיינינן על כל הסוכה כאחד, וכיון דחלקה מסוככת בסכך כשר וחלקה מסוככת בסכך פסול, הרי כולה פסולה [ולקמן (יע"א) גצי פסל היוצא מן הסוכה מפרש רבה בר רב הנה אמר רבי יוחנן לא נצרכה אלא לסוכה שרובה נלחה מרובה מחמתה ומעוטה חמתה מרובה מללתה כו' ובראשונים שם משמע לכאורה דגדר הדין משום דדיינינן על כל הסוכה כאחד ובכללותה הרי צילתה מרובה (ודלא כמשמעות הרא"ש לעיל ס"ג דהוי דין מחודש מהלכתא דפסל) ויעו"ש במאירי דאף היכא דאיכא במקום שחמתה שיעור סוכה (והר"ן שם נסתפק בזה) ועד"ז הכא דיינינן על כל הסוכה, וכל דחלקה מסוככת בסכך פסול כולה פסולה, ולא אמרינן דל מהכא הך מקום ואכתי איכא הכשר סוכה, אלא כיון דהשתא הוי חלק מן הסוכה והוא פסול, חייב מכחו דין פסול בכל הסוכה].

ונראה דרש"י נמי סבירא ליה כהך שיטה, דסכך פוסל פוסל בארבעה אע"פ שאינו חולק כל הסוכה, וגדר דין דופן עקומה דחשבינן להך סכך פסול כדופן ולא כסכך, וממילא נמצא דליכא סכך פסול בסוכה, וזהו דפירש רש"י בכל דוכתא דיסוד דין דופן עקומה דעי"ז 'אין כאן סכך פסול אלא דופן'.

ובזה מבוארת שיטת רש"י גצי נסר ופסל נסר ופסל דישנים תחת הפסלים, כיון דמכח דין דופן עקומה דיינינן